

Børns mesterlære

Jeg tror musikken og det at være en del af et skabende fællesskab giver børn adgang til dele af den menneskelige eksistens, som de har kendt til, fra de var helt små.

Foto: Lisbeth Holten

af Erik Lyhne, VIA University College,
Læruddannelsen i Aarhus

Hvordan kan musik give børn en oplevelse af at være skabende?

For mig indebærer musik eksempelvis, at man synger en sang, spiller sammen i et band eller øver sig på et instrument. Alle disse aktiviteter frembringer noget: en sang, et stykke musik. Så helt konkret giver musikfaget en oplevelse af at kunne skabe noget, der er større end det, det enkelte individ kan bidrage med. Dette sker ved hjælp af instrumenterne og det at spille flere sammen, og det er det, der giver børnene oplevelsen af at være skabende. Jeg tror, musikken og det at være en del af et skabende fællesskab giver børn adgang til dele af den menneskelige eksistens, som de har kendt til, fra de var helt små. Det er oplevelser, der giver dem en dyb glæde, og som er svære at sætte ord på, men som sætter dem i forbindelse med noget kropsligt, noget præverbalt og noget fælles menneskeligt.

Ingen skole uden musik

Hvortil er de skabende fag vigtige?

De skabende fag er vitale dele af vores liv med hinanden, og det er svært at forestille sig et liv uden kreative elementer. Mennesket er i sin grundlæggende natur en kulturskaber og kulturforbruger. Derfor har vi brug for de skabende fag, for det er her, børnene får et kvalificeret indblik i de kreative livsdomæner. Derudover er de skabende fag ganske vitale, hvis det er rigtigt, at vi skal leve af kreativitet og innovation. Vi skal leve af at finde på nye ideer og af at være hurtigt fremme med den nyeste tek-

nologi. Hvis man som barn i skolen og i daginstitutionerne har haft adgang til at gøre sig erfaringer med det skabende, så har man allerede kompetencer til at kunne begå sig på et fremtidigt arbejdsmarked. Det er derfor også en måde at opdrage børn til at kunne deltage i mange aspekter af samfundet. Det er svært at forestille sig en skole uden musik, kunst eller drama, og det er jeg heller ikke sikker på, at der er nogen, der ønsker sig. Vi ved, hvor vigtige disse fag er for at skabe sammenhold, kultur, miljø og rum for børnenes liv i skolen.

Vi måler baqud - kreativitet ser fremad

De fagområder, der kan måles og vejes, vinder frem i disse tider. Hvordan påvirker denne tendens musikfaget og andre æstetiske fag, som er svære at måle?

Vi lever i en 'måle-veje-tid'. Jeg er medredaktør på bogen "Tæller vi det der tæller" sammen med Mølene Friis Andersen, som omhandler netop dette tema. I bogen problematiserer vi hele denne målstyringsstankegang, som er meget oppe i tiden. De fleste mål er retrospektive, det vil sige, at man kigger baqud. Vi kan kun sætte mål for det, vi allerede har været igennem, for det har vi sprog for. Når vi arbejder kreativt, vil vi gerne kigge fremad. De æstetiske fag har et sprog, der er anderledes, som måleinstrumenter ikke nødvendigvis kan fange. Jeg skriver i bogen "FAQ om kreativitet", at vi har svært ved at se værdien i det umiddelbart unyttige. Men vi ved jo ikke, om det umiddelbart unyttige kan vise sig

Mennesket er i sin grundlæggende natur en kulturskaber og kulturforbruger. Derfor har vi brug for de skabende fag; for det er her, børnene får et kvalificeret indblik i de kreative livsdomæner.

Lene Tanggaard (LT) er født 1973, og er professor i pædagogisk psykologi ved Institut for Kommunikation på Aalborg Universitet, hvor hun forsker i kreativitet og læring. Hun har udgivet bøger om kreativitet og blandt andet bestselleren "I bad med Picasso - sådan bliver du mere kreativ" i 2015 sammen med Christian Stadil. LT er også forfatter til artikler udgivet i danske og internationale tidsskrifter. LT's forfatterskab er alsidigt, da hun har publiceret formidrende bidrag (aviskronikker, interviews, bidrag til fagtidsskrifter og magasiner etc.), og hun modtog bla. i 2009 prisen som årets forfatter ved Aalborg Universitetsforlag, Nordjysk Universitetsfunds Innovationspris i 2012 og i 2015 Gyldendals formidlingspris sammen med sin kollega Svend Brinkmann. LT er forskningsleder for Center for Kvalitative Studier og The International Centre for the Cultural Psychology of Creativity (ICCP), hvor hun er forskningsgruppeleder.

at være det allermost nyttige. Netop derfor er det meget vigtigt, at man i disse æstetiske, skabende og praktisk-musiske fag insisterer på, at der findes aspekter af menneskelivet, som ikke lader sig reducere til det, vi kan sætte tal på.

Hvordan bør vi som lærere agere i et skolemiljø, hvor fokus er på målstyrede læringsprocesser og målbare resultater?

Der findes efterhånden en del forskere i Danmark, inklusiv mig selv, som påstår, at man ikke kan målstyre læringsprocesser fuldstændigt. Vi kan godt sætte mål for musiktimen med 3. klasse, men enhver underviser og enhver elev ved, at der i løbet af en undervisningstime sker meget andet, end det var målet og planen. Mange læringsprocesser kan ikke forudsiges - de opstår i situationerne. Disse er vigtige, fordi de leder os nogle steder hen, vi ikke troede, vi ville komme. Som Gert Biesta siger, er det lige præcis dér, vi lærer allermost; når noget åbner sig for os, som vi ikke anede, at vi havde brug for. Læringssteoretikeren Étienne Wenger siger, at læring sker, når der er noget, der intensiveres. Når der sker en fortætning i en situation. Det kan vi ikke altid planlægge på forhånd, vil komme til at ske. Vi kan have nok så mange planer og aldrig nå derhen. Som lærer skal man ikke lade sig køre over af disse nye krav og tænke: "Det kan vi slet ikke!". Det er en svær diskussion, for på den ene side er man nødt til at spille med på dette måle-veje-system, fordi man som lærer og underviser er underlagt nogle

krav. Samtidig er man nødt til i respekt for fagenes egenart indimellem at finde alternative måder at få ting realiseret på. Det handler om at vise, at fagene har værdi, således at de bliver uomgængelige. Uddannelsesforskeren John Hattie skriver ikke om målstyret læring, men beskriver det, han kalder 'targeted teaching' - altså målorienteret undervisning. Begrebet målorientering giver både plads til en styring og en åbenhed over for det, der opstår. En af grundene til, at al denne målstyring er kommet i fokus, er, at vi i nogle år har været tilbøjelige til ikke at ville styre og kontrollere noget. Som et modspil her-til opstod den meget rigide målstyringsstankegang. Jeg tror, at vi i de næste år vil se en tilbagetrækning af denne tankegang, og faktisk er der allerede en del politikere, der påpeger problemer ved så meget målstyring.

Børn lærer af børn

Birgitte Tutte, adfærd professor ved Copenhagen Business School, skrev i sin doktoratthandling, at 80 % af det, børn lærer, læres af andre børn. Hvordan hænger dette sammen med stadig større krav om målsætninger, hvis børnene alligevel lærer mest af det, som ikke er voksenorganiseret?

Det peger jo på et helt grundlæggende problem; nemlig at vi voksne er tilbøjelige til at tro, at det er os, der bestemmer og styrer, hvad der sker i samværet med børnene. Men det er det jo ikke. Målstyret undervisning bygger på en præmis om, at nogen kan tage kontrol over læreprocessen og styre den

fra centrum. Men al forskning om læringsprocesser viser, at lærerens undervisning ikke nødvendigvis er den centrale faktor. Vi ved også fra læringsforskningen, at det er i interaktionen mellem eleverne, at der sker allermost. Desuden er der meget læring, som ikke sker i klasseværelset, men i frikvarteret, derhjemme, eller i forbindelse med fritidsaktiviteter. Det tror jeg også, mange voksne kan genkende fra en arbejds- eller studiesituation, hvor man først forstår tingene, når man kommer hjem og får tid til at bearbejde det. Vi er ikke maskiner, der kan programmeres til læring.

Hvordan mener du, at børns mesterlære kan implementeres i skolen?

Mesterlære kan implementeres i skolen, hvis vi går med på, at det at mestre noget kan være en drivkraft for læreprocessen. Mesterlære handler i min optik om at genvinde en respekt for indhold, for mestring og for læreren som rollemodel. Stort set alle studier af mesterlære viser, at mesteren i sig selv ikke er den vigtigste kilde til viden, men at det i højere grad er det fællesskab, der etableres omkring en fælles opgave. I elev-til-elev-relationen kan der ske rigtig meget effektiv læring. Mesteren skal være den, der fastholder fællesskabet og tager ansvar for, at der etableres noget meningsfyldt. Mesterlæredialektikken skaber nogle engagerede børn, fordi de inviteres ind i et rum, hvor de er medskabere. En af de første, der har beskæftiget sig med børns mesterlære, er den amerikanske kulturpsykolog Bar-

De vigtigste publikationer i relation til emnet er følgende:

Tanggaard & Andersen. Red. (2016). **Tæller vi det der tæller?** Klim

Tanggaard, L. (2016). **FAO - kreativitet.** Hans Reitzels forlag.

Tanggaard, L. & Juelsbo, T. (2015). **Lært.** København: Gyldendal.

Tanggaard, L. (2015). **Dræber læringsmål kreativitet?** Kvan, marts.

Tanggaard, L. (2014). **Opfindsomhed.** Gyldendal.

Tanggaard, L. (2014). **Fooling around.** Information Age Publishers.

Tanggaard & Stadil (2012). **I bad med Picasso.** Gyldendal.

Tanggaard, L. (2011). **Kreativitetens materialitet.** Nordiske Udkast, Vol. 38, nr. 1 & 2, 30-42.

Tanggaard, L. (2010). **Kreativitetens kunst - at skabe kreativitet i skolen.** København: Akademisk forlag.

Tanggaard, L. (2008). **Kreativitet skal læres! - når talent bliver til innovation.** Aalborg Universitetsforlag. læs mere: www.kortlink.dk/pc3b

Lene Tanggaard: 5 gode råd til at styrke kreativiteten:

1. **Gør kreativitet til en del af hverdagen.**
Lad børnene være medinvolverede i skabende aktiviteter, og undersøg verdenen sammen med dem.
2. **Giv børnene mulighed for at bruge deres fantasi, og lær dem at eksperimentere.**
Giv dem mulighed for at tilvirke egne produkter og at vende genrer på hovedet. 4-5-årige leger i en hel almindelig leq ofte med mønstre/former, størrelser, mængder, optællinger, rumlige dimensioner (højde, bredde, placering). Den legende og eksperimenterende tilgang udelukker ikke, at der læres samtidigt.
3. **Tænk over, hvordan du motiverer til kreativitet.**
Prøv at udfordre dine egne kreativetsdogmer om, at der skal arbejdes på en bestemt måde, for at der sker noget kreativt.
4. **Vær ikke bange for at bruge kreativitet som middel til noget andet.**
Hvis de kreative aktiviteter resulterer i brugbare produkter – gode kaager til hele skolen, kunst på væggen, en opryddet kælder eller et bed, der er klar til foråret, så gør det ikke noget. Selvom kreativitet har værdi i sig selv, så gør det ikke noget, at der også skabes noget, der er nyttigt.
5. **Du er rollemodel.**
Det bedste, du kan gøre, er at gå foran med dit eget eksempel. Om du vil det eller ej, så vil børnene gøre det, du gør.

Det er de musikalske færdigheder, der er fundamentet, når man skal improvisere, skabe noget nyt og samarbejde på tværs af fagene. Hvis ikke man ved, hvor man står og hvad man kan, er det svært at slippe fri. Derfor er det vigtigt at lægge vægt på at udvikle de musikalske færdigheder. Det mener jeg, bliver overset i uddannelsen i dag.

af det, der undervises i, er vigtigt for at kunne begå sig senere i livet; men jeg tror, at kreativiteten dræbes, når der ikke er fokus på, hvor børnenes fælles energi er. Forleden fik jeg en mail på intranettet fra en lærer vedrørende nogle utrolige drenge i skolen. Drengene havde fået lov at lave gruppearbejde på fællesarealerne; men efter nogen tid var der opstået et uro i drengegruppen, hvilket læreren ikke kunne håndtere. Drengene begyndte at diskutere med læreren om uroen, og dette blev i mailen beskrevet som et problem. Hvis man vendte situationen om, kunne man sige, at det var fint, at de turde diskutere med læreren, også selvom de muligvis ikke havde ret, og sikkert var påståelige i deres argumentationer. Vi burde gribe deres energi og finde ud af, hvad de havde for. Præcis som at man kan bruge kedsomheden konstruktivt; hvordan kan vi så bruge uro som springbræt for noget fagligt og kreativt? Det er let at mistolke børnenes intention, og her tror jeg, at meget kreativitet bliver dræbt. Vi bremser børnene for hurtigt med en voksen antagelse om, hvad der er på færde i stedet for nysgerrigt at undersøge, hvad børnene inviterer til gennem deres adfærd.

Mener du, at musikken kan være med til at bringe orden i kaos?
Jeg har sammen med Jens Skou Olsen fra Det Rytmske Musikonservatorium skrevet et kapitel i bogen "Følelser i ledelse", som jeg redigerede med Claus Elmholdt. I denne skriver vi blandt andet om sanselige og kreative fællesskaber. Olsen skriver, at orden

er noget, vi etablerer, og her bruger han blandt andet musikken som inspiration. Der behøver ikke at være orden og ro fra starten af; dette kan vi være med til at skabe gennem undervisningen. Det er en skabende proces at se strukturer i noget, som ellers er kaotisk.

Mange musiklærere arbejder alene. Hvordan kan vi skabe mere samarbejde, hvor vi i højere grad kan reflektere og udvikle os sammen?

Det bliver man fra ledelsesniveau nødt til at tage ansvar for at iværksætte. Det gælder ikke bare musiklærere, men lærere generelt. Der er mange, der føler sig ensomme i deres arbejde og ikke får den hjælp og inspiration fra kollegaer, som de kunne have fået. For nylig besøgte jeg Nordjyllands Kulturskole, og musiklærerne fortalte her om deres teamsamarbejde, hvor de fik inspiration af at observere hinanden. De brugte hinanden til kollegial sparring og det med stort udbytte. Vi skal dele vores oplevelser i undervisningen med hinanden for at blive bedre lærere og for at løfte hinanden.

Man skal være dobbeltkvalificeret

Når man er hjemme i sit fag og har sin faglighed i orden, kan man improvisere. Hvad er dit råd til uddannelsen og til de kommende musiklærere?
Det er til enhver tid en fordel at være hjemme i sit fag, fordi det giver et overskud til at se andre steder hen. Det er de musikalske færdigheder, der er fundamentet, når man skal improvisere, skabe no-

get nyt og samarbejde på tværs af fagene. Hvis ikke man ved, hvor man står, og hvad man kan, er det svært at slippe fri. Derfor er det vigtigt at lægge vægt på at udvikle de musikalske færdigheder. Det, mener jeg, bliver overset i uddannelsen i dag. Men man bliver ikke automatisk en dygtig lærer af at kunne det basale; det er også vigtigt med pædagogiske færdigheder. På den måde skal en lærer være dobbeltkvalificeret, og dette stiller høje krav til både uddannelsen og de studerende.

Der snakkes meget om, hvordan man styrker talenterne, både i folkeskolen og i læreruddannelsen.

Bør vi arbejde med talentudvikling i forhold til børn i folkeskolen?

Jeg synes, talentbegrebet er interessant, og der bliver lagt stadig større vægt på talent og talentudvikling. I stigende grad udskilles nogle særlige elever til særlige forløb. Men vi ved fra forskningen, at det ikke altid er dem, vi peger på som talentfulde, der ender med at blive de dygtigste. Det afgørende er, at man over sig, og ikke så meget, om man bliver set på som et talent eller ej. Talentforløb giver mulighed for at få ekstra ressourcer, et ekstra højt niveau og ekstra lærerkraft. Derfor tror jeg, de fleste skoler vil takke ja til et talentforløb. Desværre er der lav evidens for, at det i sig selv giver øget læring, og det kan desuden skabe en uhensigtsmæssig ulighed, i

og med at det ikke er alle elever, der får adgang til talentløbene. På den ene side er det godt, at vi tør italesætte, at nogle elever er talentfulde, på den anden side skal vi passe på med ikke at adoptere de uheldige sideeffekter, programmet kan have.

De musiske fag lider

Hvorfor er der ikke mere fokus på det musiske og æstetiske, når det er så vigtigt?

Jeg tror, det skyldes, at vi lever i en global verden, som er præget af høj usikkerhed. Skolesystemet er blevet kapret af diskussion om, hvad vi skal leve af, om vi lærer nok, og om vi kan klare os i konkurrencen med andre. I det kapløb er der nogen, der bliver tabere, og det bliver de fag, der ikke kan vise, at de er nyttige på den globale bane. For mig at se, er skolen et sted, hvor vi både reproducerer kultur og skaber ny kultur. Børnene er involverede i den udveksling. Det skal vi skabe en åbenhed overfor; men det har vi ikke i øjeblikket, og derfor lider de musiske og æstetiske fag. Men jeg tror og håber, at den åbenhed kommer tilbage. Den stigende søgning til friskoler og privatskoler kan være indikation for et stigende behov for denne åbenhed i samfundet. Det er et tegn på, at forældrene ønsker, at deres børn går i en skole, hvor der er plads til andet end det, vi kan teste. ☺